

TEREPSZEMLE —

a cselekvés jegyében

Nem túl gyakori eseménye politikai, szellemi közéletünknek a januárhoz hasonló országos tanácskozás, hisz éppen tíz esztendeje volt utoljára ilyen jellegű — azaz az ideológiai élet egészét átfogó — eszmecsere. Az utóbbi időszakban rendszeressé váltak ugyan az elméleti tanácskozások, de ezek eleve nem vállalkozhattak többre, mint egy-egy lényeges részkérdés (egyebek közt a nemzetközi ideológiai harc, a történelem és közgondolkodás, az ifjúság és társadalom, a szocialista falu témakörökben) elemzésére. Az 1983-as agitációs, propaganda- és művelődéspolitikai tanácskozás időszerűségét azonban sokkal realisabb társadalmi szükségletek bizonyítják, semmint egy — bármily jogos — hiányérzet kiváltásának szándéka.

Már a *XII. pártkongresszus* megállapította, hogy a világban végbemenő fejlődés, a mozgalom új kérdései bonyolultabbá tették az ideológiai munkát, az azóta eltelt három év során — a döntések végrehajtásának „félidőjében” — pedig még tovább nehezedtek mind a külső, mind a belső feltételek, s — mint az élet minden területén — fokozódtak a hatékonysági, minőségi követelmények. A konferencia így módon nem teoretikus, elvont, szakmainak tetsző kérdések megvitatását tűzte ki célul, nem kívánt direktívákat megszabni, konkrét intézkedéseket hozni, nem hirdetett meg frontális ideológiai offenzívát, adminisztratív rendszabályozást, hanem a mindennapi politikai gyakorlatban szükségessé vált magatartás elvcit körvonalazta. A szükségszerűen gazdaságcentrikus közfelfogás kiegészítéseként ráirányította a figyelmet ideológiai, művelődéspolitikai kérdésekre, bizonyítván, azok sokoldalú, lényegi összefüggését, egymásra hatását a politikával, a gazdasággal, a nemzetközi helyzettel. Azt hangsúlyozta, hogy a szocializmus építésének összetett feladatát csak komplex szemlélettel lehet megvalósítani. A tanácskozást eleven, demokratikus vitaszellelem jellemezte, markáns gondolatok és személyiségek fémjelezték, az alapvető tendenciák megítélésében azonban nem hozott — nem is hozhatott — merőben újat: rögzítette, megerősítette a párt álláspontját, az autentikus irányvonalat. Ilyen értelemben tehát nem volt határhő, nem tekinthető kezdőpontnak, de —, minthogy a kérdések alapos továbbgondolására, egységes szemléletre és fellépésre ösztönzött — egyértelműsítette egy másfajta munkavégzés szükségletét, s így jelentős állomása a megújulás folyamatának.

A tanácskozás inspiratív erejére, konzekvenciáira támaszkodni a továbbiakban nemcsak lehetőség, hanem egyszersmind kötelesség is. A gyakorlatban mindenekelőtt általánosítható központi gondolatát — cselekvésre szólító szellemét — kell érvényesíteni, de ez nem zárja ki — sőt feltételezi — néhány *részlet* visszaidézését, egy-egy főbb kérdés újraértelmezését. Az egyedi reflexiókat talán nem teszi szükségtelemmé, hogy időközben *Aczél György* bevezető előadása, zárszava és *Óvári Miklós* megnyilvánulása külön kiadványban, a további hozzászólások egyike-másika a folyóiratokban, napilapokban hozzáférhetővé

vált, s a televízió, rádió egyes műsorai is reflektáltak e nagy jelentőségű eseményre. A szelekció mindig önkényes, értelemszerűen motiválják a szubjektív benyomások, a közvetlen élmények, de a közvetítés módja, a fórum jellege is messzemenően figyelembe veendő. Az utóbbi szempontok alapján emeljük itt ki – e hasábocon – az ideológiai munka jellegére, szerepére, feladataira vonatkozó konklúziókat, valamint a tömegtájékoztatással, a szellemi műhelyek munkájával, felelősségével összefüggő, helyileg is érvényesítendő tanulságokat. Mindezt annak tudatában tesszük, hogy számos fontos és erre a tanácskozársra annyira jellemző kérdéskör – mint például a két társadalmi rendszer szembenállása, küzdelme, a szocializmuskép vitája, a szocialista demokrácia fejlesztése, az oktatás, az ifjúság nevelése –, vagy az úgynevezett nemzeti sorskérdések címszava említetlen marad, illetve csak indirekt módon jelenik meg.

A plénumon teljes egyetértés nyilvánult meg abban, hogy ideológiai, szellemi életünkben – bár tisztázott, kipróbált, bevált politikai alapokra építkezhetünk –, gyakori a bizonytalanság, tétovaság, nemegyszer találkozni a kétarcúsággal, a passzivitással. Az ideológiai munkában kevés a kezdeményezés, előfordul lépéshátrány, a szükségesnél erősebb a védekező reflex, a defenzív magatartás. Sokszor csak a bekövetkezett események, jelenségek regisztrálása történik meg. A közel két évtizedes kiegyensúlyozott fejlődés, eredményes előrehaladás elkényelmesedéssel is járt. Sok mindent megszoktunk, ami a maga idejében helyes volt, de kialakultak eleve rossz beidegződések is. Elszoktunk például attól, hogy elvi, ideológiai álláspontunkat, eszményeinket terjeszteni, védeni, polémiákban képviselni, s fejleszteni kedvező viszonyok között is kell. De még inkább szükséges ez napjainkban – a kiélezett nemzetközi ideológiai harc, a szocialista építés megváltozott feltételei és követelményei közepette. Gondolkodásunkat, magatartásunkat hozzáigazítani az új helyzethez, fejleszteni az önállóságot, növelni a felelősséget, az aktivitást, erősíteni a marxizmus-leninizmus pozícióit – ez most minden szinten az ideológiai munka fő feladata.

Társadalmunk világnézetileg köztudottan nem egységes. A marxista elmélet meghatározó, irányjelző szerepe mellett ideológiai sokszínűség létezik. S bár a szocialista társadalmat nem lehet elképzelni e formáció törekvéseit kifejező alapszémák jelenléte, hegemonizmusa nélkül –, hisz ennek az ideológiának a jegyében született és működik –, egyesek egyenesen a marxizmus nélküli pluralizmusra voksolnak. A tanácskozás bizonyította e nézetek – egyrészt – irrealitását, másrészt veszélyeit, de arra is rámutatott, hogy a marxizmus hegemoniája nem következik automatikusan a stabil hatalmi, politikai helyzetből, nem elrendelhető, bevezethető, hanem csak folyamatos, aktív elméleti, ideológiai, propagandamunka eredménye lehet. Határozott kritikában, visszautasításban részesült a másik szélsőséges vélemény is: amely szerint lehetséges volna egy, a létező szocializmus alapvető törekvéseivel ellentétes marxista koncepció. A marxizmus-leninizmus nem létezhet a szocializmusért vívott harctól függetlenül, s ez fordítva is igaz. A valóságtól fordul el, aki a marxizmust korszerűtlennek, túlhaladottnak véli. Abból, hogy a marxizmus nem tud –, de lényegéből eredően nem is vállalkozik – minden jelenkori kérdésre, új problémára azonnali, tökéletesnek tetsző választ adni, végleges megoldást javasolni, nem következik, hogy ne lennének általános érvényű, védendő, terjesztendő igazságai. Jogos igény viszont, hogy a változó helyzetben újra végig kell gondolni, mélyebben kell értelmezni az alapkérdések sorát is: csak így lehetséges alkalmazásuk, továbbfejlesztésük. A társadalom előrehaladásával fejlődnie kell az ideológiának is, sőt a fejlődésnek egyik feltétele, hogy az ideo-

lógia élen járjon az útkeresésben, segítsen változtatni azon, amin változtatni kell. De elméleti megalapozottság nélkül nem képzelhető el eredményes ideológiai munka.

A nagyobb ideológiai aktivitásra a politika védelmében is szükség van. Változtatlan – a tanácskozáson is megerősítést nyert – a politikai szövetség elve és gyakorlata: mindenkivel együttműködni, mindenkit megnyerni, aki nem áll szemben a szocialista rendszerrel, elismeri annak alkotmányos rendjét, munkájával közreműködik a szocialista társadalom építésében, részese akar lenni a nemzeti közmegegyezésnek, még ha másképpen gondolkodik is egy sor kérdésben. Továbbra is az eszmecsere, az álláspontok ütköztetése, a meggyőzés lesz a fő eszköze a világnézeti, gondolkodásbeli különbözőségek csökkentésének, nem elvitatva még azt sem, hogy egyik-másik új problémára a szövetségesek reagálnak gyorsabban, fogékonyabban, ha kritikájuk, szándékuk a szocializmus javára és nem ellene irányul. Sőt, a marxizmus is gazdagodhat azáltal, ha szembesülni kényszerül más eszmerendszerekkel, s a valóság kihívásaira fogékony, a bonyolultabb viszonyok között is helytálló serege csakis eleven eszmei harcokban nevelődhet, fejlődhet. A tolerancia nagy crénye közéletünknek, de csak akkor, ha szilárd elvi alapokon és nem elvtelen megalkuváson nyugszik. Nem terjeszthetők hát ki a szövetségi politika elvei, normái azokra, akik kikezdeni igyekeznek a szocializmus vívmányait, semmibe veszik törvényeit, megsértik rendszerünk, államunk, népünk alapvető érdekeit, értékeit. Nem engedhető meg – sommázható a konferencia alapján –, hogy a közös társadalmi célok kivül állók kényszerítsék a marxistákra, a szocializmus híveire saját elképzeléseiket, törekvéseiket. Érzékenyebb, éberebb magatartás szükséges ahhoz, hogy továbbra is elszigetelődjenek az ellenzéki, ellenséges crök, hogy ne kapjanak lehetőséget, fórumot zavart okozó gondolataik terjesztésére, kapcsolataik szélesítésére.

Ez az igény még inkább megnöveli a tájékoztatásban dolgozók, a lapokat, folyóiratokat szerkesztő kollektívák, s az irányításukban érdekelt szervek felelősségét, a demokratikus, igényes műhelymunka jelentőségét. Nem mindegy, hogy a fórumok, élve önállóságukkal, milyen értékrend alapján alakítják ki szerzőkörüket, kiknek adnak teret, hogyan válogatnak, döntenek a publikációk sorsáról. Nagyon fontos, hogy mikor, miről szólnak a nyilvánosság előtt, hogyan kérdeznak, miről és mi módon vitáznak, hogyan foglalnak állást. Egyéni arculat címén nem lehet függetlenedni az ideológiák harcától, de az az út különösen nem járható, amelyik a marxista eszmék elleni irányzatossághoz vezet. E fórumok tömeges hatásuk révén a leghatékonyabban tudják befolyásolni, alakítani – jó, vagy rossz irányban – a társadalom ideológiai, politikai arculatát, a közszellemet, az emberek értékvilágát, erkölcsét, ízlését. Felbreszthetik az alkalmazkodás, a kezdeményezőkészség, az igényesség, az aktivitás szükségletét, edzhetik az ellenállóképességet, erősíthetik a jövőbe vetett hitet, bizalmat, növelhetik a tetterőt, bizonyíthatják a munka, a küzdelem értelmét. De kifejthetnek ellenkező hatást is: csökkenthetik az élet- és alkotókedvet, fokozhatják a távlatvesztést, a kiábrándultság érzését, elidegeníthetik az emberectől a valós értékeket.

Gyakori tapasztalat, hogy – a növekvő igény ellenére – nem kapnak elég figyelmet a sajtóban, a tömegkommunikációban a klasszikus és mai, a nemzeti és egyetemes művészi, tudományos értékek, szaporodnak viszont az irracionális, antihumánus jelenségek. Egyre növekvő ázsiója van az élet torzulásainak, a meghökkentő érdekességnek, a blickfangnak, a divatnak, sokszor éppen

az igazság rovására. Hiteles valóságképre van ma szükségük az embereknek, a szocialista demokrácia fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele a tájékozottság, az őszinte emberi szó. Nem véletlenül kapott ez az igény olyan nagy hangsúlyt a tanácskozás vitájában is. Ez azonban nem zárja ki – sőt szükségelteti – a jogos bírálatot, a feszültségek kimondását, az egészséges türelmetlenséget, fenntartja a tévedés jogát is. De a kritika nem fordulhat negativizmusha, senkinek nincs joga megfosztani az embereket kemény munkával, harcokkal, áldozatokkal teli múltjuk értelmétől, vállalható értékeitől, a jelen eredményeitől, eszményeitől, s megingatni, aláásni a szocializmus lehetőségeibe, perspektívájába, a nép, a nemzet jövőjébe vetett hitet. Olyan törekvéseket kell támogatni, amelyek a közírás, a sajtó, a művészet eszközcivil, az értelemre és érzelmekre együtt apellálva síkraszállnak az igazi értékek védelmében, s amelyek – a tényleges dilemmák ellenére – képesek mozgósítani a nehézségekkel szembeszegülő és állandó megújulásra kötelezett ember tartalékait, s egyaránt szolgálják a tömegek kulturális igényeinek kielégítését és az új igények teremtését. Ezzel járulhat hozzá a kultúra maga is a szocializmussal való azonosulás erősítéséhez.

Úgy véljük, hogy e néhány kiemelt kérdés is bizonyítja, miszerint az országos ideológiai tanácskozás a mindennapokban, a konkrét munka során értékesül majd igazán. Hasznossága, jelentősége végső soron azon múlik, hogy mennyire sikerül egyidejűleg és egymással egységben megoldanunk két feladatot: eleven szellemi pezsdülést hozni az új kérdések felismerésében, marxista igényű megválaszolásában, és egységesen, határozottan fellépni a marxizmussal, az igazsággal, a szocializmussal ellentétes irányzatokkal, megnyilvánulásokkal szemben. A felmerülő kérdésekre való válaszadás ugyanis nem kötődik egyetlen aktushoz, s éppúgy folyamatjelleggel érvényesül, mint ahogyan magukat a kérdéseket is a permanens társadalmi gyakorlat szüli. A tanácskozás tartalmának megismertetése, értelmezése során az MSZMP alapelveiben változatlan, részkérdésekben a körülményekhez, új követelményekhez igazodó politikáját, a marxizmus-leninizmus eszmei alapjain felépülő szocialista értékrendet kell érvelően bemutatnunk, képviselnünk, mert ha ezt jól értjük, ebben egyetértünk, akkor lényegi feltétele elégül ki az egységes, előrevivő cselekvésnek. Hisz az, hogy a szocializmus reális perspektíváiból, a lehetőségből mi válik valósággá, most is a „történelem szerzőin és szereplőin”, a néptömegek akaratán, tettein múlik mindennekfelett.

CSONGRÁDY BÉLA